

Retrospekcja i stan obecny hodowli świń ras: wielkiej białej polskiej i polskiej białej zwislouchej na Lubelszczyźnie

Marek Babicz¹, Marcin Halabis¹, Zbigniew Bajda², Magdalena Szyndler-Nędza³, Grzegorz Żak³

¹Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Zakład Hodowli i Biotechnologii Świń, ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin

²Polski Związek Hodowców i Producentów Trzody Chlewnej „POLSUS” Okręg Wschodni, ul. Zbożowa 46, 20-810 Lublin

³Instytut Zootechniki PIB, Zakład Hodowli Trzody Chlewnej, 32-083 Balice k. Krakowa

Rasy: wielka biała polska (wbp) i polska biała zwisloucha (pbz) są obecnie najliczniejszymi w krajowej hodowli trzody chlewnej. Zwierzęta są utrzymywane w typie mięsnym, a z uwagi na poziom cech użytkowych zaliczane do komponentu matecznego. Rasa wbp charakteryzuje się szybkim tempem wzrostu, cienką słoniną i bardzo dobrą jakością konsumpcyjną i technologiczną mięsa, odpowiednią do produkcji różnych typów wędlin. Z uwagi na silną konstytucję jest przydatna do chowu półintensywnego i ekstensywnego, dobrze wykorzystuje pasze gospodarskie. Rasa pbz charakteryzuje się wysoką wartością rzezną oraz wybitną użytkowością rozplodową. Może być wykorzystywana do produkcji tuczników w czystości rasy, które są bardziej wymagające w porównaniu do rasy wbp, ale również dobrze wykorzystują pasze gospodarskie i nadają się do chowu w gospodarstwach o półintensywnym systemie produkcji.

Celem opracowania była analiza działań hodowlano-produkcyjnych, które przyczyniły się do powstania ras wbp i pbz oraz doskonalenia ich wartości hodowlanej i użytkowej na terenie woj. lubelskiego.

Rys historyczny hodowli ras wielkiej białej polskiej i polskiej białej zwislouchej *Rasa wielka biała polska*

Początek hodowli zarodowej trzody chlewnej na terenie woj. lubelskiego datuje się od roku 1872, w którym utworzono pierwszą chlewnię zarodową rasy wielkiej białej angielskiej

(wba). Pionierem był Antoni Bobrowski (1825–1895), właściciel majątku Snopków. Tradycje hodowlane podtrzymywał od roku 1895 jego zięć Kazimierz Piaszczyński (1864–1933). Hodowlę trzody chlewnej w Snopkowie zapoczątkowano kupnem zarodowych sztuk rasy wba w Anglii i Niemczech oraz średniej białej angielskiej, Tamworth i Berkshire w Anglii. W 1878 r. chlewnia w Snopkowie liczyła 40 macior i 5 knurów rasy wba. Po raz pierwszy materiał hodowlany z chlewni pojawił się na wystawie w Warszawie w 1884 r., uzyskując złoty medal za prezentowane sztuki. Kolejne złote medale zwierzęta ze Snopkowa zdobyły w latach: 1885, 1886, 1888, 1896. Chlewnia ta była reprezentowana również na wystawach w Charkowie (1887), Kursku (1889), Chersoniu (1890), Smoleńsku (1890), Połtawie (1893), Kijowie (1897, 1913), Moskwie (1901, 1906, 1910, 1912, 1914), Lublinie (1901, 1912, 1925), Orlu (1911, 1912), Lwowie (1925) oraz Poznaniu (1929). Na ww. wystawach zwierzęta otrzymały ponad 50 złotych medali. Interesujący jest fakt, że chlewnia snopkowska sprzedawała materiał zarodowy po niższych cenach pracownikom gospodarstwa i okolicznym gospodarzom. Dodatkowo, maciory utrzymywane w okolicznych gospodarstwach mogły być pokrywane knurami rasy wba ze Snopkowa, co przyczyniło się do poprawy wartości hodowlanej i użytkowej pogłowia masowego (Nozdryn-Płotnicki, 1964).

Druga chlewnia została założona w Prąmowie w 1876 r. przez Izabellę Ryx z Kropiwnickich (1844–1904). Izabella Ryx stała się znaną

w kraju hodowczynią po wystawie w Warszawie w 1882 r. Odtąd corocznie wystawiała 41–87 sztuk na licznych wystawach, m. in. w Warszawie, Lublinie, Kijowie i Winnicy. Zdobyła na nich 4 medale złote, 14 srebrnych i 3 dyplomy. Chlewnia prażmowska była nie tylko źródłem doskonałego materiału zarodowego, głównie dla hodowców w Królestwie Polskim, ale również dostarczała na rynek około 160 tuczników rocznie w postaci wyrobów mięsnych bądź żywca.

W 1890 r. powstała trzecia chlewnia w Bychawie, należąca do Antoniego Budnego (1861–1943). Pierwszy materiał mateczny do założenia chlewni właściciel zakupił od Antoniego Bobrowskiego ze Snopkowa i od Izabeli Ryx z Prażmowa, natomiast knury sprowadził z Anglii. Przed I wojną światową Budny osobiście wyjeżdżał po zakup materiału hodowlanego do Anglii 22 razy. Szczytowy rozwój chlewni w Bychawie osiągnęła w 1913 r. Składała się wówczas z 50 macior i 6 knurów rasy wba. W opinii znawców była w tym okresie najlepszą chlewnią w Europie. Po zniszczeniach I wojny światowej odzyskała swoje znaczenie pod koniec lat 20. XX w. W 1929 r. liczyła 40 macior i 4 knury importowane z Anglii. Od założenia chlewni była ukierunkowana na chów materiału zarodowego wysokiej klasy. Rocznie produkowano około 150 sztuk hodowlanych. Zwierzęta z hodowli Budnego zdobyły wiele prestiżowych nagród na wystawach organizowanych w Warszawie (1896), Kijowie (1897), Lublinie (1901, 1912, 1922, 1925, 1926, 1928), Berdyczowie (1901), Winnicy (1901), Charkowie (1903), Połtawie (1904), Rostowie nad Donem (1905), Moskwie (1905, 1907, 1909, 1911, 1913), Poznaniu (1929). Łącznie zwierzęta z Bychawy uzyskały ponad 40 medali złotych oraz ponad 50 medali srebrnych. Chlewnia bychawska odegrała główną rolę przy doskonaleniu krajowego pogłowia trzody chlewnej zarówno do I wojny światowej, jak i w okresie międzywojennym.

Czwarta chlewnia, która wywarła znaczny wpływ na kształtowanie pogłowia świń w regionie Lubelszczyzny należała do Stanisława Kuczyńskiego w Koroszczyźnie. Została założona w 1890 r. na bazie materiału zarodowego wba zakupionego w Prażmowie od Izabelli Ryx, w Snopkowie od Antoniego Bobrowskiego, jak również sprowadzonego z Niemiec i Anglii. W okresie największego rozkwitu w chlewni koroszczyńskiej

utrzymywano około 25 macior i 2 knury, a uzyskany materiał hodowlany był rozprowadzany na terenie województwa lubelskiego oraz carskiej Rosji. Inne chlewnie zarodowe, które odegrały rolę w kształtowaniu pogłowia świń wielkich białych angielskich na terenie województw centralnych, w tym również lubelskiego, należały do: Henryka barona Stokowskiego w Pleckiej Dąbrowie (założona w 1920 r.), Wacława Szamowskiego w Mchowie (założona w 1922 r.), Wincentego Orzeszkowskiego w Leszczynie Szlacheckiej (założona w 1916 r.), dr Józefa Czarnkowskiego w majątku Glinnik (założona w 1922 r.).

W regionie Lubelszczyzny działało przed I wojną światową 16 uznanych chlewni zarodowych, w których – podobnie jak na innych terenach dzisiejszej Polski – utrzymywano świnię krajową przekrzyżowaną m.in. z knurami rasy wba z hodowli z Bychawy, Snopkowa i Prażmowa.

Jak podaje Prawocheński (1927), na początku XX w. można było wyodrębnić dwa typy krajowych świń: wielką polską długouchą i małą polską ostrouchą. Polska wielka długoucha (kłapoucha, lecz nie zwisłoucha) była utrzymywana na terenie całego kraju, a najpopularniejsza była w województwach: pomorskim, poznańskim, śląskim, krakowskim. Świnie długouchie osiągały dojrzałość somatyczną w okresie 2–3 lat przy masie 200–300 kg (Dusoge, 1932). Najcenniejszą zaletą świni długouchej była wysoka odporność na choroby. Doceniano również jej łatwość opasania się, chowu pastwiskowego oraz twardą, jędrną słoninę i mięso przydatne do wyrobu wędlin trwałych. Praktycznie świni te istniały do II wojny światowej, po tym okresie występowały tylko jako mieszańce z rasami importowanymi.

Kolejny krajowy typ świń to polska mała ostroucha, popularna m.in. w województwach: wileńskim, nowogródzkim, białostockim. Świnie te dzielono na dwa podtypy: „mniejszy” – wzrost około 65 cm, masa ciała 140 kg, wałeczkowatej budowy; „większy” – masa ciała 170 kg, wzrost ponad 70 cm, bardziej prymitywny. Ten podtyp był uważany za niezwykle odporny na niekorzystne warunki utrzymania i żywienia. Świnie te, określane jako „poleskie”, zalecano do utrzymywania wszędzie tam, gdzie warunki pozostawały na bardzo niskim poziomie. W optymalnych warunkach chowu uzyskiwano od nich wysokiej jakości mięso, „przerastane tłuszczem”. Inne

podkreślane cechy tego typu świni to: zdrowotność, odporność, niewybredność i niewielkie wymagania pod względem paszy oraz skłonność do tuczenia się (Hoser, 1955). Po II wojnie światowej populacja świń poleskich występowała w rejonie środkowego Bugu, określana jako „nadbużańskie”.

Typem szlachetnym świni wielkiej białej, mającej udział w powstaniu rasy wielkiej białej polskiej, była rasa biała ostroucha pochodzenia niemieckiego. Rasa ta dominowała na ziemiach zachodniej Polski, określano ją również jako niemiecka biała szlachetna. Polski podtyp tej rasy powstał z krajowych świń długouchych i wschodniemieckich świń krótkouchych krzyżowanych z białymi rasami angielskimi: wielką i średnią białą (Szulc, 1961). Hodowla świni białej ostrouchy, rozwinięta silnie przed I wojną światową w byłym zaborze pruskim, była utrzymywana w czystości rasy do lat 30. XX w. Rasa reprezentowała typ tłuszczowo-mięsny, odznaczała się wczesnym dojrzewaniem i szybkim tempem wzrostu.

Należy również wspomnieć o dużej roli organizacji państwowych i towarzystw społecznych w kształtowaniu hodowli zwierząt gospodarskich na terenie województwa lubelskiego. 3 grudnia 1911 r. została powołana Sekcja Chowu Trzody Chlewnej przy Wydziale Hodowlanym Centralnego Towarzystwa Rolniczego. Do ówczesnych województw centralnych (w tym lubelskiego) sekcja sprowadziła w latach 1911–1917 – 17 139 knurów i 301 loch wba oraz 69 knurów i loch rasy białej ostrouchy. I wojna światowa znacznie zniszczyła materiał hodowlany na terenie województwa lubelskiego, jednak już po 1918 r. nastąpił szybki rozwój chlewni zarodowych. Odbudowały się dawniej istniejące oraz powstały nowe. Chlewnie w okresie międzywojennym nie osiągnęły jednak takiego poziomu hodowlanego, jaki miały przed rokiem 1914, gdyż w znacznym stopniu zmniejszył się popyt i zapotrzebowanie na wysokiej jakości materiał zarodowy (w tym okresie upadł chłonny rynek zbytu w Rosji). Zanim hodowle zostały doprowadzone do wysokiego stanu rozwoju, nastąpił kryzys gospodarczy (1932 r.), co nie pozostało bez wpływu na jakość i poziom hodowli zarodowej nie tylko województwa lubelskiego, ale i całego kraju.

W latach 30. XX w., zgodnie z Ustawą z dnia 5 marca 1934 r. o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec oraz Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 16 marca 1935 r. w sprawie wykonania ustawy, prowadzono księgi dla ras: wielkiej białej angielskiej, białej ostrouchy, białej zwisłouchy, a także krajowych typów trzody chlewnej (Dz. U. Nr 40, poz. 349, 1934, Dz. U. Nr 20, poz. 120, 1935). Na terenie województwa lubelskiego w latach 1920–1948 najbardziej popularnym typem świń były białe przekrzyżowane knurami rasy wielkiej białej angielskiej, której cenne hodowle znajdowały się w tym regionie.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że w grupie świń białych ostrouchy występowała wielka biała ostroucha, znana jako pomorska, uznana za odrębną rasę przez Ministerstwo Rolnictwa 5 grudnia 1936 r. Jak podaje Szulc (1961), rozwój eksportu świń typu bekonowego do Anglii spowodował daleko posunięty proces dostosowania do tego typu produkcji świń białych ostrouchy. Zamierzony efekt uzyskano poprzez zastosowanie krzyżowania wypierającego (m.in. z rasą wba), selekcji i doboru do kojarzeń, nawet w bliskim pokrewieństwie. Ogniskami twórczymi świń pomorskich były: Lipie w powiecie chełmińskim oraz Lakowy w powiecie starogardzkim. Wysoki poziom hodowli w gospodarstwach chłopskich pozwolił za uznanie ich w 1936 r. za zarodowe i na włączenie do Pomorskiego Związku Hodowców Trzody Chlewnej (Karczevska, 1946).

Po II wojnie światowej była to jedna z nielicznych ocalałych populacji białych ostrouchy, które włączono do prac nad swinią wielką białą. II wojna światowa niemal całkowicie unicestwiła hodowlę na Lubelszczyźnie, podobnie jak w innych regionach kraju. Podczas okupacji hitlerowskiej na terenie województwa lubelskiego (Generalnej Guberni) były prowadzone 32 chlewnie zarodowe rasy wielkiej białej angielskiej. Jak wynika z poradnika dotyczącego hodowli zwierząt w Generalnym Gubernatorstwie (obejmującego również tereny Lubelszczyzny), potrzeba zaopatrzenia tego rejonu w mięso i tłuszcz dyktowała utrzymanie uszlachetnionej świni krajowej i białej ostrouchy (szlachetna – Edelschwein), czyli ras nadających się zarówno do produkcji ciężkich tuczników słoninowych, jak i do produkcji lek-

kich świń mięsnych. Rasa wielka biała angielska była natomiast wykorzystywana jako materiał do doskonalenia świni białej ostrouchej w typie wielkiej niemieckiej świni szlachetnej (Otterson i Schaal, 1942).

Po II wojnie światowej na Lubelszczyźnie ocalało około 14 macior, 4 knury i kilkadziesiąt warchlaków oraz prosiąt rasy wielkiej białej angielskiej, które zgrupowano w gospodarstwie w miejscowości Łysołaje w powiecie lubelskim. Dziewięć macior, dwa knury, kilkadziesiąt sztuk warchlaków i prosiąt umieszczono natomiast w gospodarstwie Białka w powiecie kraśnostawskim. Utrzymano również kilka macior w gospodarstwie w miejscowości Niedźwiadka w powiecie łukowskim. Na skutek kilkakrotnych rabunków w 1945 r. w gospodarstwie w Łysołajach pozostało zaledwie: 4 maciory, 2 knury, kilkadziesiąt warchlaków i prosiąt, które przewieziono do gospodarstwa Rury w Lublinie. W 1947 r. w ramach pomocy UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) importowano 25 knurów i 250 loch rasy wba z terenu północnej Irlandii, z których utworzono 25 stad. Od tego czasu prace hodowlane prowadzono dla rasy białej ostrouchej i wielkiej białej angielskiej. Łącznie w latach 1947–1960 importowano z Anglii i Szwecji około 300 loch i 200 knurów rasy wielkiej białej. W 1951 r. w Krakowie podjęto uchwałę, usankcjonowaną 2 sierpnia 1956 r. przez Ministra Rolnictwa (Dz. U. Nr 49, poz. 218, 1956) o połączeniu ras wielkiej białej i białej ostrouchej i nadaniu im nazwy wielkiej białej, co spotkało się z protestem środowisk naukowych i hodowlanych, których zdaniem obowiązująca nazwa nie oddawała odrębności genetycznej i fenotypowej krajowych świń w typie wielkiej białej. Stąd, w 1962 r. zarządzeniem Ministerstwa Rolnictwa (Dz. U. Nr 6, poz. 38, 1962) wprowadzono nazwę Wielka Biała Polska. Świnie wielkie białe z lat 1951–1962 reprezentowały typ mięsny, szybko rosnący i odznaczający się stosunkowo późnym dojrzewaniem. Dorosłe lochy osiągały masę ciała 300–320 kg, a knury około 350 kg (Szulc, 1961).

Rasa polska biała zwisloucha

Jak podaje Hoser (1955) za Moczarskim świnie zwislouchy sprowadzili do Polski osad-

nicy holenderscy, którzy przybyli w XVI w. nad dolną Wisłę i Wartę. Prawocheński (1927) ten typ świni kłapouchej utrzymywanej na żuławach nadwiślańskich określa mianem – żuławskiej. Również według Szulca (1961) rasa polska biała zwisloucha wywodzi się prawdopodobnie od wielkiej świni nizinnej wielkouchej (kłapouchej), utrzymywanej w północnej i środkowej Europie. Z tej grupy świń wyodrębniły się dwie odmiany: jedna utrzymywana na terenie żuław północnoeuropejskich od okolic delty wiślanej w Polsce po Normandię w północnej Francji, druga to krajowe świnie kłapouche środkowej Europy, występujące w środkowych Niemczech (okolice Miśni), a także w środkowej, południowej i południowo-wschodniej Polsce. W kraju obydwie odmiany określano polską świnia wielkouchą. Świnie te wyróżniały się bardzo dobrą jakością nieprzetłuszczonego mięsa i jędrną słoniną.

W drugiej połowie XIX w. stosowano przypadkowe krzyżowania tej świni z różnymi rasami importowanymi. Dopiero na przełomie XIX i XX w. rozpoczęto planowe prace selekcyjne i krzyżowanie ze świnia uszlachetnioną niemiecką krajową typu westfalskiego, zmierzające do uzyskania krajowej świni kłapouchej. Świnie westfalskie zostały wytworzone na bazie dużych świń miejscowych z wykorzystaniem selekcji oraz krzyżowania z rasą wielką białą (Kielanowski, 1960).

W okresie międzywojennym typ świni zwislouchy był chętnie utrzymywany w gospodarstwach chłopskich, gdyż maciory odznaczały się dobrą płodnością, doskonałą mlecznością i troskliwością macierzyńską, a ponadto świnie zwislouchy były łatwiejsze w utrzymaniu, gdyż lepiej znosiły niekorzystne warunki środowiskowe, wykazywały dużą odporność na prymitywne warunki chowu i cechowała je silna konstytucja. W okresie II wojny światowej nastąpił intensywny import uszlachetnionej świni niemieckiej krajowej, szczególnie do chlewni zlokalizowanych w Wielkopolsce. Po 1945 r. kontynuowano prace hodowlane nad świnia zwislouchą, przede wszystkim w kierunku bekonowym oraz poprawy mięsności surowca rzeźnego. W tym celu prowadzono intensywne krzyżowanie z rasą niemiecką uszlachetnioną krajową (w 1953 r. importowano 40 knurów tej rasy), a od 1954 r. z rasą szwedz-

ką krajową – Svensk Lantras o cechach wybitnie bekonowych (do 1960 r. sprowadzono 60 knurów i 120 loch tej rasy). Do lat 60. XX w. część populacji krajowych świń białych zwislouchych pozostawała w tym typie, nie ustępując zaletom wielkiej białej. Według Hosera (1955) rasę należało jednak zaliczyć do wszechstronnie użytkowych. W zależności od żywienia można było uzyskać tuczniki mięsne lub słoninowe. Jednakże, ze względu na wady eksterieru (tendencja do karpinowatej budowy tułowia) występujące u znacznej części populacji nie mogła ona być w pełni uznana za typ bekonowy. 27 grudnia 1962 r. zarządzeniem Ministerstwa Rolnictwa świnię białą zwislouchę (analogicznie jak w przypadku rasy wielkiej białej polskiej) określono mianem rasa Polska Biała Zwisloucha (Dz. U. Nr 6, poz. 38, 1962). W latach 70. XX w. sukcesywnie sprowadzano do Polski świnię zwislouchę z innych krajów europejskich i utrzymywano je jako odrębne linie: pbz 21 – linia norweska, pbz 22 – linia holenderska, pbz 23 – linia niemiecka, pbz 24 – linia walijska.

Od 1992 r. zwierzęta wszystkich linii oraz potomstwo świń zwislouchych importowanych z zagranicy wpisywane jest do księgi zwierząt zarodowych rasy pbz jako jedna populacja hodowlana.

Hodowla ras wielkiej białej polskiej i polskiej białej zwislouchej na Lubelszczyźnie po 1962 r.

Od 1974 r. rozpoczęto realizację krzyżowania towarowego świń na Lubelszczyźnie. Stąd, Okręgowa Stacja Hodowli Zwierząt w Lublinie opracowała model organizacyjny hodowli zarodowej i reprodukcyjnej świń w okręgu lubelskim. Ujęto w nim: hodowlę zarodową, tj. produkcję knurów i loszek ras czystych, w tym wbp i pbz oraz hodowlę reprodukcyjną, tj. produkcję loszek mieszańcowych: wbp x pbz, wbp x pbz-23, pbz x wbp, puł x pbz. Od 1983 r. rozpoczęto sukcesywne przenoszenie postępu genetycznego z hodowli zarodowej do chowu masowego. Działając w tym kierunku zaostrozono selekcję i rozszerzono ocenę przyżyciową knurów. W 1986 r. w celu intensyfikacji produkcji w większym zakresie wprowadzono do krzyżowania knury rasy pbz-23, utrzymywane w stadzie hodowlanym na fermie w Pukarzewie od 1985 r.

Analiza stad i rejonów hodowlanych na przestrzeni lat 1975–2000 wykazała, że najlepsze hodowle rasy wbp w sektorze publicznym to: GD Czesławice (Akademia Rolnicza w Lublinie), ferma Kijowiec, w sektorze prywatnym: rejon Radeznicy, Niedrzwicy, Czemiernik. Dla rasy pbz natomiast w sektorze publicznym: ZFTCH Pukarzewów, w prywatnym: rejon Radeznicy, Jabłonia.

Jednym z działań zmierzających do poprawy pogłowia masowego przez wprowadzanie sztuk reprodukcyjnych o wysokiej wartości hodowlanej było powoływanie zespołów hodowców trzody chlewnej. Przykładem jest koło hodowców trzody chlewnej w Dawidach, które rozpoczęło działalność w kwietniu 1956 r. w składzie 23 hodowców. W latach 1956–1964 w zespole hodowano świnię rasy puławskiej, w latach 1963–1967 na skutek nowej rejonizacji świń utrzymywano rasę wbp, a od 1967 r. na skutek ponownej rejonizacji wprowadzono świnię rasy pbz, które są utrzymywane na wysokim poziomie hodowlanym również obecnie. Analogiczną działalność prowadził zespół hodowlany na terenie gminy Czemierniki utrzymujący rasę wbp.

Zgodnie z aktualnymi założeniami Krajowego Programu Hodowlanego „POL SUS”, prace hodowlane w obrębie ras wielkiej białej polskiej i polskiej białej zwislouchej, zaliczanych do linii matecznej zmierzają do uzyskania: wysokiego poziomu cech związanych z użytkowością rozrodczą, odpowiedniego tempa wzrostu, niskiego zużycia paszy na 1 kg przyrostu masy ciała, mięsności tusz na poziomie: 58% dla loszek, 60% dla knurków, braku podatności na stres (wolne od alalelu *RYRI*¹⁷).

Wzorzec rasy wielkiej białej polskiej, określony przez Krajowy Program Hodowlany Polskiego Związku Hodowców i Producentów Trzody Chlewnej „POL SUS”, przedstawia się następująco: zwierzęta szybko rosnące, późno dojrzewające, o białym umaszczeniu, stosunkowo wysokie, uzyskujące masę ciała 350–400 kg. Harmonijna budowa ciała, tułów osadzony na mocnych nogach, grzbiet prosty, równy, dość szeroki. Zad mocny, z wyraźnie wysklepioną szynką. Głowa o lekko wklęsłym profilu, uszy stojące, ostro zakończone.

Budowa świń rasy polskiej białej zwislouchej charakteryzuje się harmonijnością.

Hodowla świń ras wbp i pbz na Lubelszczyźnie

Są to zwierzęta dość duże, o białym umaszczeniu, późno dojrzewające, osiągające masę ciała 250–300 kg. Tułów długi o relatyw-

nie lekkim przodzie i prawidłowo ukształtowanych szynkach. Głowa proporcjonalna, uszy dość duże, zwisające.

Tabela 1. Wartość cech rozplodowych oraz tucznych i rzeźnych świń ras wbp i pbz w hodowli krajowej w latach 1962–2015 (Piasek, 1963; Kostyra i Orzechowska, 1973; Duniec i in., 1974; Stan hodowli i wyniki oceny świń, 1982–2015)

Table 1. Value of reproductive, fattening and slaughter traits in Polish Large White and Polish Landrace pigs raised in Poland in 1962–2015 (Piasek, 1963; Kostyra and Orzechowska, 1973; Duniec et al., 1974; Report on pig breeding, 1982–2015)

Ocena <i>Test</i>	Cecha <i>Trait</i>	Rasa <i>Breed</i>	Rok oceny – <i>Year of test</i>						
			1962	1972	1982	1992	2002	2012	2015
Rozplodowa loch <i>Reproductive performance of cows</i>	liczba prosiąt żywo urodzonych w miocie (szt.) <i>no. of piglets born alive per litter</i>	wbp <i>PLW</i>	10,48	10,47	9,89	11,03	11,59	11,70	11,88
	liczba prosiąt w 21. dniu życia (szt.) <i>no. of piglets on day 21 of age</i>	wbp <i>PLW</i>	9,30	10,00	9,37	10,39	10,93	10,82	11,09
		wbp <i>PLW</i>	9,42	10,04	9,23	10,19	10,99	10,94	11,10
		wbp <i>PLW</i>							
Przyżyciowa knurów <i>Performance of boars</i>	przyrosty dzienne stand. (g) <i>standardized daily gains (g)</i>	wbp <i>PLW</i>		492	512	578	642	714	723
	średnia grubość słoniny stand. (mm) <i>mean standard backfat thickness (mm)</i>	wbp <i>PLW</i>		16,8	15,4	15,2	10,3	8,7	8,9
	udział mięsa w tuszy (%)* <i>carcass meat percentage*</i>	wbp <i>PLW</i>				54,7	58,5	60,1	60,3
		wbp <i>PLW</i>				54,8	58,5	59,9	60,1
		wbp <i>PLW</i>				560	590	644	653
		wbp <i>PLW</i>				567	600	646	647
Przyżyciowa loszek <i>Performance of gilts</i>	średnia grubość słoniny stand. (mm) <i>mean standard backfat thickness (mm)</i>	wbp <i>PLW</i>				13,6	10,9	9,8	9,8
	udział mięsa w tuszy (%)* <i>carcass meat percentage*</i>	wbp <i>PLW</i>				13,9	11,1	10,1	10,0
		wbp <i>PLW</i>				54,1	57,4	56,3	59,3
		pbz <i>PL</i>				54,0	57,2	55,5	58,9
		wbp <i>PLW</i>							
		wbp <i>PLW</i>							

*Standaryzacja procentowej zawartości mięsa od 2004 r.

**Meat percentage standardized since 2004.*

Tabela 2. Wyniki oceny użyteczności rozplodowej loch ras wbp i pbz na terenie działania PZHiPTCH „POLSUS”, Okręg Wschodni w 2016 r. – **średnia** i wybrane chlewnieTable 2. Reproductive performance test results for Polish Large White and Polish Landrace sows in the area of Polish Pig Breeders and Producers Association “POLSUS”, East District in 2016 – **means** and selected piggeries

Rasa/ nr stada <i>Breed/herd no.</i>	Średnia liczba loch pod oceną <i>Mean no. of tested sows</i>	Liczba ocenianych miotów <i>No. of tested litters</i>		Liczba prosiąt urodz. żywo (szt.) <i>No. of piglets born alive</i>	Liczba prosiąt w 21. dniu (szt.) <i>No. of piglets on day 21</i>	Liczba suteków lochy (szt.) <i>No. of nipples in sow</i>	Wiek pierwszego oproszenia (dni) <i>Age at first farrowing (days)</i>	Okres międzymiotu (dni) <i>Farrowing interval (days)</i>
		ogółem <i>total</i>	pierwszych <i>first</i>					
WBP PLW	242,0	429	100	12,31	10,56	14,77	356	168
750	14,10	28	4	11,57	10,25	14,52	330	160
804	42,77	77	21	11,84	9,88	14,54	360	164
872	19,85	39	8	13,31	11,28	14,92	361	169
561	12,07	20	6	12,60	10,70	14,88	353	167
680	26,82	47	20	11,34	10,21	14,73	331	177
863	30,11	42	9	13,00	10,57	14,60	380	177
053	22,44	42	5	11,67	10,95	15,08	354	184
647	24,66	51	9	12,45	10,08	15,07	398	155
867	14,88	28	7	14,93	12,61	15,65	349	164
822	24,26	44	7	11,95	14,52	14,52	341	158
058	9,99	11	4	11,64	14,56	14,56	362	195
PBZ PL	130,6	220	57	13,41	11,45	15,18	345	168
171	25,55	54	10	13,33	11,63	15,26	357	157
241	19,03	32	10	12,19	10,59	15,13	331	186
352	24,64	45	8	14,24	11,44	15,44	360	154
927	10,82	16	5	14,19	12,13	15,47	354	171
935	14,56	22	7	14,09	12,14	15,77	332	200

W okresie 55 lat pracy hodowlanej w obrębie ras wbp i pbz uzyskano wyraźne zmiany w grupach cech tucznych, rzeźnych i rozplodowych (tab. 1). W przypadku płodności rzeczywistej odnotowano wzrost o 1,4 prosięcia w miocie. Liczba ta nie jest wysoka, jednakże należy podkreślić, że wynika głównie z działań hodowlanych prowadzonych w latach 70. XX w. Importowano

wówczas osobniki, które wykorzystywano przede wszystkim do zwiększenia mięsności tych populacji świń. Wynikiem tego było znaczne obniżenie wskaźników liczebności miotu w latach 80. XX w. Ukierunkowane prace hodowlane przyniosły wymierny efekt w postaci poprawy wskaźników tucznych i rzeźnych w rasach wbp i pbz, w których od 1973 r. jest prowadzona ocena cech tucznych

i rzeźnych na podstawie pomiarów przyżyciowych knurów, a od 1995 r. również loszek. Obecny poziom cech użytkowych ras wbp i pbz spełnia wymagania hodowlano-produkcyjne dla ras komponentu matecznego.

Produkcja świń w województwie lubelskim utrzymuje się od wielu lat na wysokim poziomie. Według danych Polskiego Związku Hodowców i Producentów Trzody Chlewnej „POLSUS”, Okręg

Wschodni – w 2016 r. do ksiąg i rejestru wpisano ogółem 402 knury, z czego 245 czysto rasowych, w tym 48 rasy wbp i 88 rasy pbz. W tym samym okresie zakwalifikowano do sprzedaży 2498 loszek: 1889 czysto rasowych, w tym 810 rasy wbp i 481 rasy pbz. Wartości cech użytkowych tych ras utrzymywanych w regionie Lubelszczyzny pozostawały na poziomie charakterystycznym dla średnich krajowych (tab. 2, 3, 4, 5).

Tabela 3. Średnie wyniki oceny przyżyciowej loszek ras wbp i pbz na terenie działania PZHiPTCH „POLSUS”, Okręg Wschodni w 2016 r.

Table 3. Mean performance test results of Polish Large White and Polish Landrace gilts in the area of Polish Pig Breeders and Producers Association “POLSUS”, East District in 2016

Rasa Breed	Liczba loszek No. of gilts	Wiek w dniu oceny (dni) Age on test day (days)	Masa ciała w dniu oceny (kg) Body weight on test day (kg)	Średnia grubość słoniny (mm) Mean backfat thickness (mm)	Przyrost dzienny stand. (g) Standardi- zed daily gain (g)	% mięsa w tuszy Carcass meat (%)	Wysokość „oka” połędwicy (mm) Loin eye height (mm)	Indeks (pkt) Index (pts)
WBP PLW	873	172	113	10,4	679	58,0	56	118
PBZ PL	693	172	111	10,6	670	57,4	54	114

Tabela 4. Średnie wyniki oceny przyżyciowej knurków ras wbp i pbz na terenie działania PZHiPTCH „POLSUS”, Okręg Wschodni w 2016 r.

Table 4. Mean performance test results of Polish Large White and Polish Landrace barrows in the area of Polish Pig Breeders and Producers Association “POLSUS”, East District in 2016

Rasa Breed	Liczba knurków No. of barrows	Wiek w dniu oceny (dni) Age on test day (days)	Masa ciała w dniu oceny (kg) Body weight on test day (kg)	Średnia grubość słoniny (mm) Mean backfat thickness (mm)	Przyrost dzienny stand. (g) Standardi- zed daily gain (g)	% mięsa w tuszy Carcass meat (%)	Wysokość „oka” połędwicy (mm) Loin eye height (mm)	Indeks (pkt) Index (pts)
WBP PLW	56	174	126	9,1	743	59,5	56	121
PBZ PL	102	167	125	9,0	781	58,5	54	123

Tabela 5. Średnie wyniki oceny w SKURTCH knurów i kojarzeń ras wbp i pbz na terenie działania PZHiPTCH „POLSUS”, Okręg Wschodni w 2016 r.

Table 5. Mean performance test results at Pig Testing Stations for Polish Large White and Polish Landrace boars and crossbreds in the area of Polish Pig Breeders and Producers Association “POLSUS”, East District in 2016

Rasa Breed	Liczba ocenionych zwierząt No. of animals tested	Przyrost dzienny (g) Daily gain (g)	Zużycie paszy na 1 kg przyrostu (kg) Feed conversion (kg/kg)	Długość środkowa tuszy (cm) Middle carcass length (mm)	Średnia grubość słoniny (mm) Mean backfat thickness (mm)	Pow. „oka” połędwicy (cm ²) Loin eye area (cm ²)	Masa szynki zadniej bez słoniny (kg) Weight of ham without backfat (kg)	% mięsa w tuszy Carcass meat (%)
WBP PLW	5	920	2,68	80,7	1,51	54,0	9,15	59,8
PBZ PL	20	929	2,69	80,8	1,35	55,0	9,17	61,3

Hodowla świń ras wielkiej białej polskiej i polskiej białej zwisłouchiej na Lubelszczyźnie trwa nieprzerwanie od ponad 140 lat, a tradycje hodowlane przekazywane są często

z pokolenia na pokolenie.

Rasy te stanowią zarówno ważny element produkcji rolniczej, jak też cenną część historii Polski.

Literatura

- Duniec H., Kostyra T., Różycki M., Steindel B. (1974). Ocena knurów w fermach hodowlanych przy pomocy aparatów ultradźwiękowych. Wyd. wł. Instytutu Zootechniki, 36.
- Dusoge Z. (1932). Krótka charakterystyka ras trzody chlewnej. Prz. Hod., 4–5: 117–120.
- Dz. U. Nr 6, poz. 38, Rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 27 grudnia 1962 r. w sprawie prowadzenia ksiąg zwierząt zarodowych. Rozdział 4. Księgi zarodowe trzody chlewnej, ss. 64–66.
- Dz. U. Nr 40, poz. 349, Ustawa z dnia 5 marca 1934 r. o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec, ss. 684–685.
- Dz. U. Nr 20, poz. 120, Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 16 marca 1935 r. w sprawie wykonania ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec, § 8, ss. 289–290.
- Dz. U. Nr 49, poz. 218, Rozporządzenie Ministra Rolnictwa z dnia 2 sierpnia 1956 r. w sprawie prowadzenia ksiąg zwierząt zarodowych oraz rejestru krów wyróżniających się wartością użytkową. Rozdz. IV. Księgi zarodowe trzody chlewnej, ss. 414–417.
- Hoser S. (1955). Chów trzody chlewnej. Wyd. II uzupełnione i poprawione, PWRiL, Warszawa.
- Karczewska M. (1946). Praktyczne wskazówki dla hodowców świń. Wyd. V, Warszawa – Kraków.
- Kielanowski J. (1960). Poradnik chowu świń. Wyd. III, WPRiL, Warszawa.
- Kostyra T., Orzechowska B. (1973). Wyniki oceny użytkowości rozplodowej loch objętych kontrolą w roku 1972. Wyd. wł. Instytutu Zootechniki, 43.
- Nozdryn-Płotnicki J. (1964). Hodowla świń rasy wielkiej białej polskiej na terenie woj. lubelskiego (praca doktorska), Lublin, 205 ss.
- Otterson K., Schaal J. (1942). Die Tierzucht des Generalgouvernements. Agrarverlag Krakau. Hodowla zwierząt w Generalnym Gubernatorstwie. Wydawnictwo Rolnicze.
- Piasek Z. (1963). Wyniki oceny użytkowości rozplodowej loch objętych kontrolą w roku 1962. Wyd. wł. Instytutu Zootechniki, 59.

Prawocheński R. (1927). Hodowla świń. Tom I. Pochodzenie, pokrój i rasy. Nakładem Księgarni Rolniczej, Warszawa.

Stan hodowli i wyniki oceny świń (1983–2015). Wyd. wł. Instytutu Zootechniki.
<http://www.polsus.pl>

Szulc W. (1961). Zarodowa trzoda chlewna w Polsce. PWRiL, Warszawa.

RETROSPECTIVE AND CURRENT STATE OF BREEDING POLISH LARGE WHITE AND POLISH LANDRACE PIGS IN THE LUBLIN REGION

Summary

It is 55 years since the Large White and Landrace breeds were recognized as the Polish Large White and Polish Landrace breeds. These breeds are a significant achievement for breeders with contributions from many scientists and practitioners. The current Polish Large White is derived from the crossing of Polish primitive breeds (Polish Large Long-eared and Polish Small Prick-eared), English Large White and White Prick-eared. The Polish Large Long-eared breed was formed by domestic floppy-eared pigs and German Improved pigs of the Westphalian type. In the 1970s, lop-eared pigs were gradually imported into Poland from other European countries and kept as separate lines: pbz 21 – Norwegian line, pbz 22 – Dutch line, pbz 23 – German line, pbz 24 – Welsh line. Since 1992, the animals of all lines as well as the progeny of imported lop-eared pigs have been entered into the Polish Landrace herd book as a single breeding population. Due to the level of productive traits, the Polish Large White and Polish Landrace breeds are considered the maternal component, and are suitable for producing purebred fatteners or the crosses of these breeds. According to the breeding programme, the gilts and barrows show 58–60% meatiness, and the sows as the maternal material should be free from genetically determined susceptibility to stress.

Key words: pigs, Polish Large White, Polish Landrace, breeding

Locha rasy pbz
Polish Landrace sow

Locha rasy wbp z prosiętkami
Polish Large White sow with piglets

Fot. archiwum